

A református egyház vallási közössége és helyzete Átányon

The religious community of the Reformed Church and it's changing status in Átány

Kovács Csaba József

kutató – Agrárközgazdasági Intézet / researcher – Institute of Agricultural Economics

Absztrakt

A vallási identitás és a református egyház mindig is meghatározó szerepet töltött be a helyi közösség formálódásában Átányon. Az erős helyi identitás közösségi érték, melynek megtartóereje van (Nagyné Molnár 2013). Az egyház és a különböző vallási közösségek napjainkban is jelentős hatással vannak a falu életére. A vallási hagyományok és a hit gyakorlásának módja azonban folyamatosan változik. A református egyház szerepe is sokat változott az elmúlt időkben, részben a generációváltás, részben pedig a COVID-19 járványhelyzet következtében. A tanulmány fő célja bemutatni a helyi társadalom felekezeti összetételét és a hitéleti szokásokat, különös tekintettel az elmúlt években bekövetkezett változásokra.

Abstract

Religious identity and the Reformed Church were the key factors in the development of the local society in Átány. A strong local identity is a community value that has the power to retain the local population. The Reformed Church and some other religious communities continue to play an essential role in the village. However, religious traditions and ways of practicing the faith are constantly changing in time. The status of the Reformed Church has also changed a lot, partly due to the generational change and partly due to the consequences of COVID-19 epidemic. The main aim of this study is to explore and to present the confessional composition and the religious tradition of the village, with a special focus on the changes that have taken place in recent years.

Bevezetés

A lokális identitás kialakulását egy közösségen belül számos tényező befolyásolja, ezek közül az egyik a vallási hovatartozás (Bartha E. 2006). A vallásközösségek vitathatatlanul évszázadokon keresztül az egyik legjelentősebb összetartó erő képviselték a helyi társadalmakban, aminek a kulturális-szociológiai nyomai ma is megfigyelhetők. Bár a vallási közösségek mára már nem fedik le a teljes társadalom létszámát, a vallásgyakorlók száma pedig csökkenő tendenciát mutat, a vallásnak a lokális társadalmakban napjainkban is meghatározó jelentősége van (pl. Balázs D. 2009, Balázs D. 2010, Gerencsér I. 2018). A kutatás fő célja az átányi közösség, mint vallási közösség demográfiai jellegű vizsgálata, valamint az elmúlt évtizedben megfigyelhető vallási szokások változásának feltárása és bemutatása a községben.

A tanulmány első felében a helyi közösség felekezeti hovatartozásának bemutatása történik meg a KSH 2011-es népszámlálási adatok alapján. Ezt követően a kutatási módszer ismertetése következik, majd az eredmények kiértékelése történik meg. Ez utóbbi fejezetben az átányi lakosok

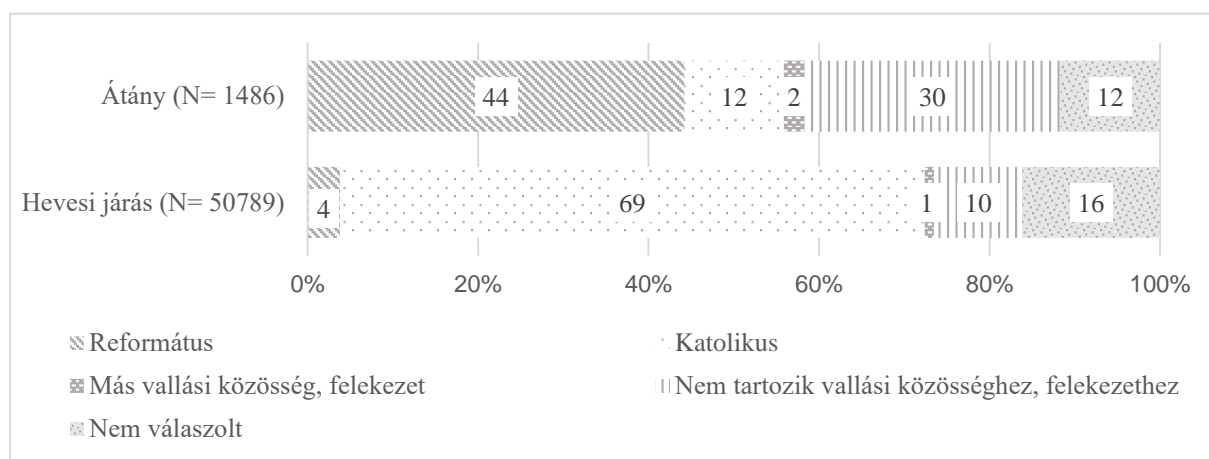
felekezeti hovatartozásáról, vallásgyakorlásának az elmúlt években erőteljesen megváltozó módjáról juthat az olvasó új információhoz.

Átány, a református falu

Átány református többségű lakossága szigetszerűen élkelődik a környező, katolikus többségű települések közé (1. ábra). A falu már a XVI. század végén is református vallású község volt, vagyis Magyarországon a település egyike a legrégebbi református többségű településeknek (Csengery J. 1879). Ez a történeti demográfiai adottság érthető módon felértékelte a vallási tényezők szerepét a helyi identitásban.

Emellett fontos kiemelni, hogy a református egyház szerepe a településen nemcsak emiatt kiemelten jelentős napjainkban. Az egyháznak a hitéleti tevékenységeken és a közösségépítési funkcióján túlmenően, több területen is meghatározó feladatellátási szerepköre van a településen.

A rendelkezésre álló szekunder adatok mennyisége települési szinten a felekezeti, vallási hovatartozást illetően meglehetősen szűkös. A 2011-es KSH Népszámlálási adatok jelentik jelenleg is a legfrissebb teljeskörű felmérést a vallási hovatartozásra vonatkozóan, miután a 2022-es census eredménye települési szinten még nem elérhető.

1. ábra. A népesség vallás, felekezet szerinti összetétele (%)

Forrás: KSH Népszámlálás 2011 alapján saját szerkesztés

A 2011-es népszámlálási adatok alapján több következtetést is le lehet vonni a vallásgyakorlással kapcsolatban. A településen élők 44,2 százaléka a református vallási közösséghez tartozónak vallotta magát, ami a megkérdezett 1486 főből 657 főt jelent. Átány, a relatíve kis népessége ellenére is, a járáson belül a református egyházközösség meghatározó településének tekinthető. Az egész Hevesi járásban mindösszesen 1932 fő vallotta magát reformátusnak ekkor, ami csupán 3,8 százaléka az össznépszségnek. Miközben a katolikusok aránya Átányon 11,6 százalékot tesz ki, a Hevesi járásban 68,6 százalékot. A katolikusok megoszlási aránya még megyei szinten is nagyon magasnak tekinthető, arányuk a hevesi járásban jelentősen meghaladja Heves megye 53 százalékos értékét. Ez még jobban növeli Átány és a környező települések között megfigyelhető vallási kontrasztot (Bogárdi T., 2014). Emellett érdemes még kiemelni, hogy a vallási felekezethez nem tartozók viszonylagosan magas aránya is megkülönbözteti Átányt a környező településektől. Átányon a megkérdezettek 30,0 százaléka nem tartozott 2011-ben egyik vallási közösséghez sem,

míg járási szinten 10,3 százalék adta ugyanezt a választ. Ez már szignifikáns mértékű különbségnek tekinthető a két adatsor között, még a nem válaszolók eltérő arányának figyelembevétele mellett is.

Módszertan

A kutatás általános célkitűzése bemutatni a vallásközösség hitgyakorlásának jellemzőit és az egyház szerepét Átány községben. Munkámban három fő kérdés megválaszolására törekszem, amelyek az alábbiak:

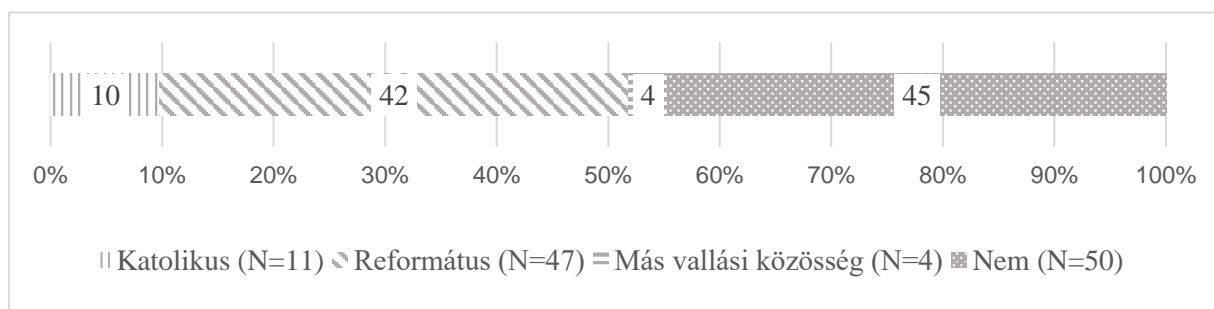
- Mekkora a helyi vallásközösség és mennyire élnek a hívők aktív hitéletet?
- Milyen változások figyelhetők meg az elmúlt időszakban a vallásgyakorlási szokásokban?
- Milyen szerepet tölt be az egyház a helyi társadalom működésében?

A vizsgálatokhoz szükséges adatok egyrészt a 2011-es Népszámlálási adatokból származnak. Másrészt primer adatgyűjtést folytattunk a településen. A kutatási eredmények az Átányon lekérdezett 2022-es faluszemináriumi kérdőíves felmérés adatbázisából, valamint a helyi református egyház lelkészével (Ferenczi Zoltánnal) folytatott félig strukturált interjú feldolgozásából származnak. Leíró statisztikai módszerrel történt a kérdőíves felmérés kiértékelése.

Eredmények

Felekezeti hovatartozás és a vallásközösségek Átányon

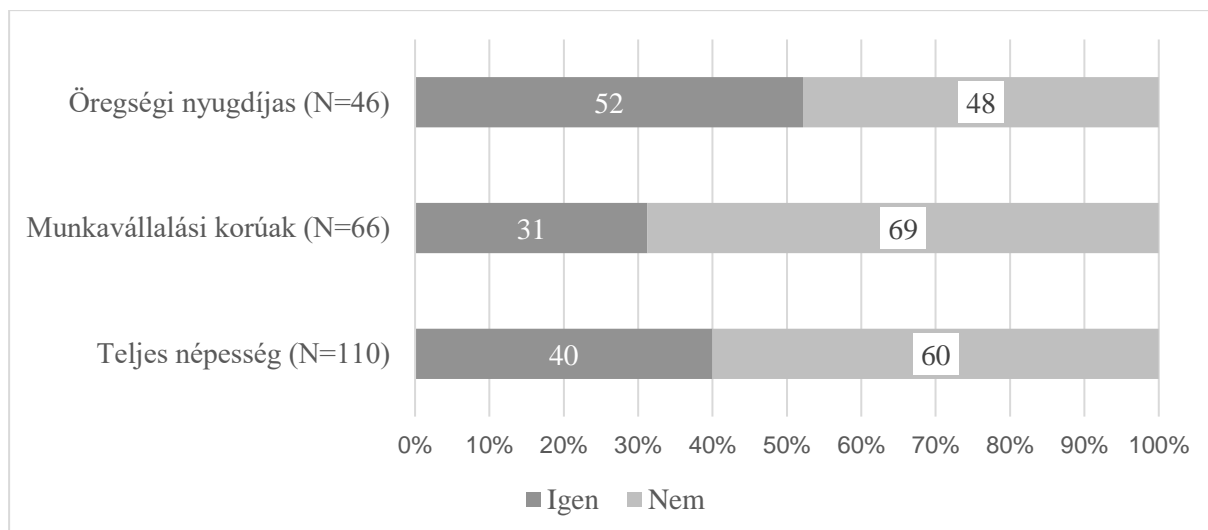
A kérdőíves felmérés eredménye nagyvonalakban visszatükrözi a KSH 2011-es népszámlálási adatok eredményét az egyes felekezeti közösségek közötti megoszlási arányokat illetően. Átány református közössége továbbra is egyértelműen a legnagyobb egyházközösség a településen. Emellett azonban a felmérés eredményéből következtetni lehet arra is, hogy az országos tendenciával megegyezően az elmúlt évtizedben a vallásos emberek száma Átányon is csökkent (2. ábra)

2. ábra. Tagja-e valamelyik egyházi közösségnek? (%)

Forrás: Az átányi kérdőíves felmérés alapján, 2022 (saját szerkesztés)

Miközben az egyes egyházi közösségek megoszlási arányai között mérési hibahatáron belüli eltérés mutatkozik a 2011-es adatokhoz képest, a nem vallásos emberek arányában szignifikáns mértékű növekedés figyelhető meg. Az egyházközösség létszámának csökkenése jelentős részben a jellemzően vallásos időszerű népesség létszámának csökkenésével magyarázható. A kérdőíves felmérés válaszai rámutatnak arra, hogy az országos tendenciák Átányon is kimutathatók, az időszerűk körében az aktív hitéletet élők száma nagyobb, mint a fiatalabb generációk esetében (3. ábra).

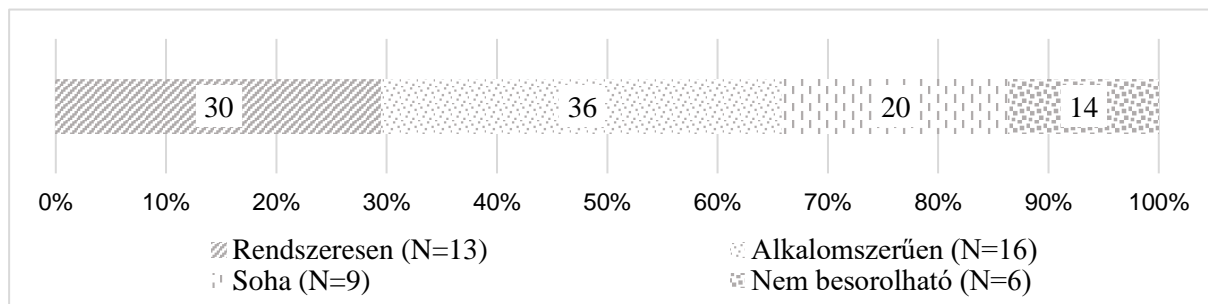
3. ábra. Rendszeresen gyakorolja-e a hitét? (%)

Forrás: Az átányi kérdőíves felmérés alapján, 2022 (saját szerkesztés)

Az átányiak 40 százaléka rendszeresen gyakorolja a hitét a kérdőíves válaszok eredménye szerint. Ez a megoszlási érték a munkavállalási korú lakosok körében csupán 31 százalék, a nyugdíjasok körében viszont 52 százalék. Érdeemes ugyanakkor hozzátenni, hogy ezek a szám adatokat azokat a hívőket is magukba foglalják, akik nem járnak el az egyházközösségbe, vallásukat otthon gyakorolják.

A hitgyakorlás és fontosságának megítélése a falu társadalmában

A vallásukat rendszeresen gyakorlók többsége a kérdőíves válaszok alapján csak alkalmanként vagy egyáltalán nem jár el az egyházi közösségekbe (4. ábra).

4. ábra. Milyen gyakran gyakorolja vallásközösségben a hitét? (%)

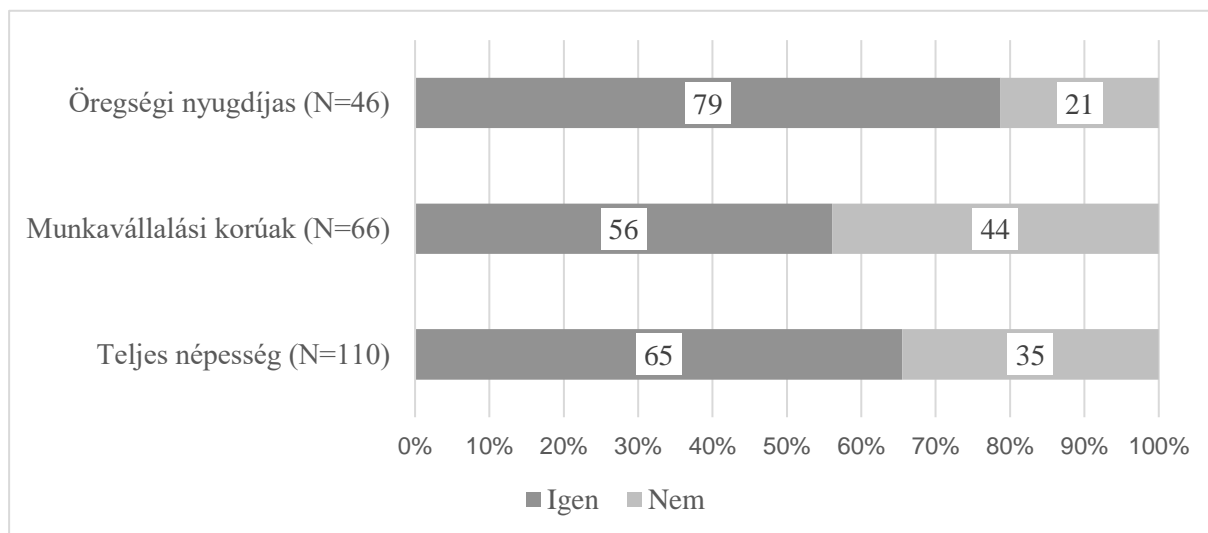
Forrás: Az átányi kérdőíves felmérés alapján, 2022 (saját szerkesztés)

A válaszadók 30 százaléka jár legalább 1-2 heti rendszerességgel vallási összejövetelekre, míg 36 százalék havonta vagy ennél is ritkábban. Jelentős a vallásukat otthon gyakorlók aránya is, közel 20 százalékot tesznek ki a hívők között. Nem besorolható kategóriába kerültek azok, akik nem adtak választ a gyakororiságra vonatkozóan, az ő arányuk 14 százalékot tesz ki a teljes mintából.

A lelkész úrral, Ferenczfi Zoltánnal folytatott interjúztatás során megtudható, hogy a település többsége istenhívő, ugyanakkor nem gyakorolja aktívan a vallását. A nyári időszakban jellemzően alacsonyabb a részvétel, 5-10 fő látogatja rendszeresen az istentiszteletet. Nagyobb tömegeket

jellemzően néhány alkalmi eseménykor, esküvők vagy temetések során tudnak megmozgatni. A jelenlévők száma nagyon szerteágazó, 20-25 fő és 50-60 fő között mozog a helyi eseményeken.

Az utóbbi években a COVID-19 hatására egyre népszerűbbek az online istentiszteletek. Elsősorban kényelmi szempontok miatt. Ez komoly nehézséget jelent a református egyháznak és a helyi közösségnek is gondot okoz, mert ezek a műsorok nem képesek pótolni a vallásközösség szerepét. Az egyházközösség aktív tagjai jellemzően baráti kapcsolatot ápolnak egymással, jól működnek a bizalmi kapcsolatok közöttük, segítik és támogatják a közösség tagjait. Továbbá jól kirajzolódik a kérdőíves válaszokból, hogy az átányiak többsége fontosnak tartja az egyházi közösségek szerepét a község életében (5. ábra).

5. ábra. Fontosnak tartja-e az egyházi közösségeket a falu életében? (%)

Adatforrás: Az átányi kérdőíves felmérés alapján, 2022 (saját szerkesztés)

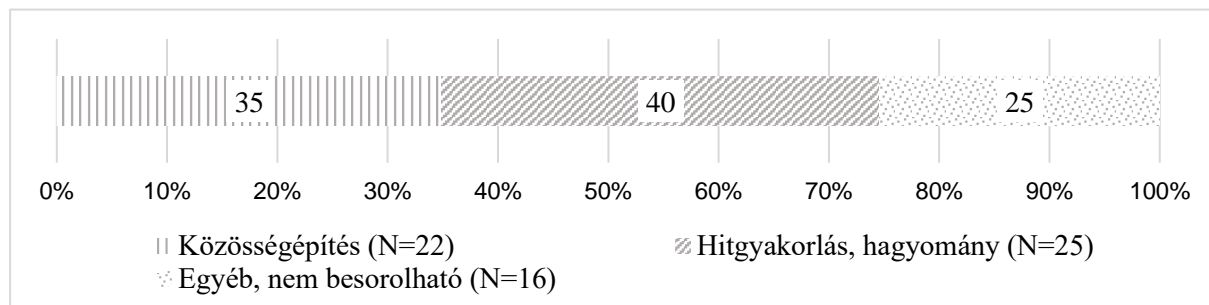
Az eredmények alapján jelentős generációs különbségeket lehet megfigyelni. A fiatalabb korcsoportok esetében jóval kisebb jelentőséggel bír a vallásközösség a település életében, mint az idősebb generációk számára. Miközben az öregségi nyugdíjasok körében 79 százalék tartja fontosnak az egyházi közösségeket, addig a munkavállalási korú átányiak csupán az 56 százaléká. Az interjúból megtudható, hogy a templomba főként az idősebb korcsoportok járnak rendszeres gyakorisággal, fiatalabbak jellemzően az ünnepi alkalmakon vesznek részt az egyházközösség életében. Legkevésbé a középkorúak aktívak a vallásgyakorlást illetően.

Az aktív hitéletet élők többségében magyarok, a helyi cigányság közül kevesen vesznek részt az istentiszteleteken. Főként a helyi kisebbség körében megfigyelhető tendencia, hogy a hagyományos egyházakkal szemben egyre jobban terjedőben vannak az alternatív egyházak. A református egyházközösség helyett inkább ezekben a kisebb vallási közösségekben élnek hitéletet.

A kérdőíves válaszok és az interjúeredmények tükrében nem számít meglepetésnek, hogy a református egyházközösség legfontosabb célkitűzése a létszámbővítés. Tagok nélkül nem lehet a hitéletet folytatni, sem fejleszteni. Ehhez a fiatalabb generációk bevonása a hitéletbe elengedhetetlen, lényegében az egyházi iskola és a hittanórák részben ennek a célkitűzésnek a megvalósítását is szolgálják.

A református egyház és a kiselekezetek szerepe a helyi társadalomban

A helyi közösségszerveződésről általában Gerencsér 2023. tanulmányában olvashatunk. Ebben a fejezetben ennek egy szűkebb szeletét vizsgálom az egyház szerepének megítélésével kapcsolatosan. A kérdőíves felmérésünk válaszadóinak túlnyomó többsége a vallásközösségeket főként a közösségépítés és a vallási hagyományok gyakorlásának, megőrzésének helyszíneként látja (6.ábra).

6. ábra. Miért tartja fontosnak a vallásközösségeket? (%)

Forrás: Az átányi kérdőíves felmérés alapján, 2022 (saját szerkesztés)

A közösségépítés 35 százalékot, míg a hitgyakorlás, hagyományőrzés funkció 40 százalékot tesz ki a mintában. A két kategória közel azonos gyakorisággal jelent meg a válaszokban az időskori nyugdíjas (10 db) és a munkavállaló korú (12 fő) megkérdezettek körében. Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy az előbbieket 48 főt, míg az utóbbiak 69 főt tesznek ki a kérdőíves mintában. A vallás gyakorlásának lehetősége, a tradíciók ápolása viszont egyértelműen az idősebbek számára fontosabb. Az öregségi nyugdíjasok válaszai között 17 alkalommal lehetett erre utaló kifejezést találni, míg a munkavállaló korú csoportnál 8 db válasz került a második kategóriába. A nem besorolható kategóriába a válaszok 25 százaléka került. (Ebbe nincs beleszámolva a választ nem adók kérdőíve.)

Az egyházak esetében hagyományosnak tekinthető hitéleti és temetkezési szolgáltatást a református egyház helyben képes ellátni a településen, miután temető és templom is van a faluban. A református egyház és a vallásközösség jelentős részt vállal a helyi társadalom működtetésében és formálásában. A legnagyobb létszámú intézményi szervezet kb. 300 taggal maga a református egyházközösség a településen, igaz az aktív tagok létszáma ennél jóval alacsonyabb. Az önkormányzattal és számos helyi civil szervezettel jó kapcsolatot ápolnak, de napjainkra ezek közül csak eggyel tekinthető igazán jelentősnek a közös munka. Ennek az az oka, hogy a civil szervezetek többsége egyre jobban kiüresedik, aktivitásuk ennek következtében visszaszorul a településen.

Az interjútatás során rákérdeztünk emellett arra, hogy még milyen területeken vállal a református egyház szerepet a településen. Évente 3-4 alkalommal szerveznek rendezvényeket. Kifejezetten fiataloknak vagy idősebbeknek szóló rendezvények nincsenek, viszont a családok részére időközönként vannak elérhető, kötetlen jellegű programok. Ezen kívül (és a hagyományos vallási eseményeken túl) még gyülekezeti kirándulásokat szerveznek pályázati keretből, 50 fős busszal. Ennek keretében volt lehetőség 2022-ben az I. világháborús zárandokúton részt venni az érdeklődőknek. Kelet-Szlovákiában tartanak a korábbi évhez hasonló kirándulást 2023 őszén.

Az Átányi Református Egyházközség 2017 és 2020 között három, az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program által támogatott projektet valósított meg: az „Esély a roma lányoknak egy jobb életért” projekt a hátrányos helyzetben lévő roma lányok iskolai lemorzsolódásának csök-

kontentését és továbbtanulási lehetőségeinek javítását, a „Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére” projekt a közösségi szolgáltatások fejlesztését, egyházak hálózatosodását, a család társadalmi szerepét erősítő jó gyakorlatok elterjesztését, valamint a kulturális és civil szervezetek közötti együttműködések ösztönzését, az „Élethosszig tartó tudásvágygal a jövőnkért” projekt pedig a hátrányos megkülönböztetés és a szegénység csökkentését, a társadalmi esélyegyenlőség fokozását és a társadalmi együttélés javítását, a társadalmi szolidaritás céljának elérését tűzte ki célul.

Fontos a szociális feladatellátásban is az egyház szerepe, bár ebben a Református Szeretetszolgálat tekinthető az igazán aktív szereplőnek. Átányi telephelyén különféle képzéseket nyújt, pszichológus igénybevételére és ételosztásra van lehetőségük a rászorulóknak. (Erről részletebben Bogárdi T 2023. tanulmányában olvashatunk.) Az Eötvös József Református Oktatási Központ Átányi Általános Iskolája és Alapfokú Művészeti Iskolája pedig a helyi közoktatásban számít meghatározó intézménynek. Jellemzően ide iratkoznak be a környék jobb társadalmi helyzetű diákjai, miután az oktatás színvonala magasabb, mint az állami iskolában.

Összefoglalás

Átány a környező települések legnagyobb református vallásközösségével rendelkezik. A falu református identitása az elmúlt évtizedben továbbra is fennmaradt, azonban az országos tendenciákkal megegyezően a hívők létszáma csökken. Ennek ellenére is a legnagyobb intézményi szervezet az Átányi Református Egyházközösség a településen (közel 300 taggal). A vallásgyakorlás intenzitása a fiatalabb generációknál kisebb, mint az idősebb generációk esetében. Ez országos szinten komoly problémát jelent a református egyház számára, ennek a folyamatnak a lassítása alapvető célkitűzése a helyi egyházközösségnek is.

Az egyházi szolgáltatások meghatározó jelentőségűek a településen. Ugyanakkor ezeken az eseményeken a közösségépítés egyre kevésbé számít fontos szempontnak, inkább csak az alkalmi eseményeken (temetés, esküvő, ünnepnapok) során vesznek részt a hívők. Ennek megfelelően napjainkra a vallásukat, főként a fiatalabb generációk, már csupán otthonukban gyakorolják. Ezt a folyamatot a COVID-19 járványhelyzet felgyorsította, hiszen már a rendszeres istentiszteleteket is online tudják követni a hívők.

Átány hosszú református múltja és a vallásközösség méretéből adódóan az egyházi szolgáltatások közül két esetben is központi szerepet tölt be térségi szinten. Az egyházi iskola révén a közoktatási feladatellátásban is fontos szerepet vállal a református egyház a faluban. Az iskola minőségi oktatást nyújt, ezért népszerű a helyiek körében. A Református Szeretetszolgálat szociális jellegű szolgáltatásai pedig a környező települések rászoruló lakosainak az életminőségében is fontosak.

Irodalomjegyzék

- Bartha E. (2006): *Nemzeti, vallási és hagyományos gazdálkodási terek szellemi öröksége*, Bölcsész Konzorcium, Budapest.
- Balázs D. (2009): Múlt és jelen: vallás és közösség Bagon In: *Acta Regionis Rurum*, 3: 70–83.
- Balázs D. (2010): Egyén-család-közösség: a vallásosság szerepe a komlóskai társadalom három szintjén *Acta Regionis Rurum*, 4: 50–61.

Bogárdi T. (2014): Átány demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatottsági jellemzői. *Acta Regonis Rurum*, 8: 9–18.

Bogárdi T. (2023): A helyi oktatás, szociális és egészségügyi ellátórendszer vizsgálata Átányban. *Acta Regonis Rurum*, 17: 38–49.

Csengery J. (1879): Az átányi református egyház története (1879) In: MÁTÉ GYÖRGY (szerk.): *Reformata Ecclesia – Fejezetek az átányi református egyház történetéből* (2017). Átányi Református Egyházközösség, Stanctechnik KFT., Budapest, pp. 13–90.

Gerencsér I. (2018): Komlóska társadalomszervező jellemzői. *Acta Regonis Rurum*, 12: 36–45.

Gerencsér I. – Bálint Cs. (2023): Közösségi attitűd, civil szervezetek és szerepük Átányban. *Acta Regionis Rurum*, 17. 85–96.

Nagyné Molnár M. (2013): Factors of success in case of local society. *Deturope (the Central European Journal of Regional Development and Tourism)* 5(3): 63–70.

Egyéb források

Átányi Református Egyházközösség honlapja: <https://atany134.hu/> (letöltve: 2023. 08. 03.)

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR): <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/>

Interjúalany

Ferenczfi Zoltán, református lelkész

1. kép. Átány református temploma

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license:
CC-BY-NC-ND-4.0.

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.